

Az istenhegyi székelyleány. Elbeszélés, írta Jókai Mór.

A mint az utas *Tordáról Enyed* felé kerül, jobbról a hegyek között egy bámulatos hegyhasadék tűnik szemébe, mellynek két meredek fala most is úgy egymásba illik minden rovátkaival, hogy ha összeraknák, senki sem mondaná, hogy ott ketté volt nyilva a hegy.

Pedig a két meredek sziklafal olyan messze el van most egymástól, hogy akár tornyos falvakat lehetne építeni közé s merész gondolat volna egyik párkányát a másikkal áthidalni.

Közepette egy kis hegyi folyam csatangol, gátakat torlasztva maga magának roppant közhalmazokból, mikor néha a fellegszakadástól megárad; miket azután szépen kikerülget, mikor újra rendén lepad. Ebből áll az egész változékonyság, mi a *Torda hasadékában* véghez megy századról századra, nem véve számba az apró sombokrokat, mik itt amott a falak repedéseibe felnőnek.

Hogyan támadt ez a csodás hegyrepedés? arról nagyon sok regét tudnak beszélni; a magyarországi urak *szent Lászlónak*, az oláh tudósok az *ördögnek* tulajdonítják, eredetét, a bölcs szászok valamelyik nagy mesterük kézi munkájának állítják azt, ehez azután mindegyik rak annyiféle mendemondát, a mennyit megbír s mindegyik azt követeli, hogy az övé az igazi.

Nem kell nekik hinni, az az igazi, a mit én mondok.

Ott hallottam a székelyleányon; azon módon adom tovább, a hogy nekem beszélték egy szép tavaszi éjszakán a szép fehérre meszelt pest körül ülve, egy fahéj dőbön édes túró és illatos fenyővíz mellett.

Hát azon a hegyes vidéken, a hol mostan *Harasztos* áll (tudnivaló, hogy az *Aranyosszék* közepén van) volt egy hegytetőn egy kővár. A hegyet úgy hívták, hogy Istenhegye, hitták pedig először azért úgy, mert a régi székelyleány *táltosok* ott tartották sok ideig áldozataikat, azután meg azért, mert minden villámlással mennydörgéssel járó zivatar onnan szokott előkerülni, utoljára pedig azért, mert a vár ura *Atyás Mózsés* uram, a kit bizonyos tulajdonságáért saját nyelven elneveztek *Ziharfuónak*, nagy ápolója levén a keresztyén vallásnak, oda templomot építtetett haranggal, odajártak a környékből imádkozni.

Atyás Mózsés uramnak már a hetedik öreg apja is *léleklátó* volt, s az is ott lakott az Istenhegyen, mikor még a hetumogerek ki sem gondolták, hogy atyafilátogatni eljőjenek Attila földre; s azon időben örökös vitája volt valami goromba dölyfős dádba oltott római szabadossal, a ki a mostani *Thoroczkó* helyén székelvén, a birtokai határát mindig kiebb tologatta; majd egy erdőt, majd egy szántóföldet foglaltatott el szomszédaitól, utoljára épen egy egész félmérfölddel odább állította a *terminus* bálványt Atyás uram mezejébe. A lélek-látó fenyegetőzött Rómával és az istenekkel; mire a szabados azt felelte, hogy a hova ő méri a határt, ott van az, és azon sem Róma, sem az istenek nem segítenek. A következő éjszakán azután úgy ketté nyílt az egész hegyláncz, hogy egyik fele jobbra, másik balra távozott, középett maradt egy irtóztató mélység mérföldnyi hosszúságban. Még pedig olyan igazságos volt az osztóztató mennyei bíróság, hogy a szabados saját földéből is szakasztott egy nagy darabot s odatoldta azt az Atyás uramnak maradott részhez, a kitől azt azután nem is lehetett visszaperelni.

Ezt beszéli az én mondám a Torda-hasadékról, s bizonyomra mondhatom, hogy ez is igaz, mint a többi.

Az Atyás család azután is megmaradt Harasztos és az Istenhegye vár birtokában, mikor később a magyarok bejöttek, s a környéket elfoglalták; hanem azután is sok baja volt ama birtokához ragasztódott nagy darab föld miatt; melly egykor a szabadosé volt. A thoroczkai vicevajdák mind azt allegálták, hogy az még az övékhez tartozik; de azonban sehonnan sem mehettek bele, mert körülé mind Atyás uram birtoka feküdt, elől volt pedig a nagy sziklahasadék; Atyás uramék mindig azzal fizették ki őket, hogy vagy ragaszszák össze megint a Torda-hasadékot, vagy csináljanak rajta hidat keresztül, vagy tanuljanak meg repülni, vagy vigyék a földeiket onnan a hova akarják.

Ez a perpatvar így folyt ivadékról ivadékra, s legkeményebben folyt akkor, mikor Atyás Mózsés uram idejében *Ribarcz* vicevajda uralkodék vala Thoroczkóban, a kit kellemetes tulajdonságaért elnevezett a székelyleány *Vasfeő Ribarcznak*.

A *Ziharfuó* azonban nagy táltos volt a maga részéről s tudós praktikáival egy hajszálat sem engedett *Vasfeő* uram erőszakoskodásainak, ellenben mindenütt kijátszotta azt, a hol csak összeakadtak egymással.

Sok volna elbeszélni, miben állottak a *Ziharfuónak* emlegetett praktikái, ez uttal csak azt az egyet mondom el, a mi épen történetünkhöz tartozik; magával Mózsés urral nem sok időre levén dolgunk.

Tehát legcsinosabb praktikája volt a sok között Mózsés urnak az az egy, miszerint ő elhitette az egész világgal, hogy ő neki két leánya van.

Az egyiket hitták *Lónának*, a másikat pedig *Szendilének*.

Hogy Lóna keresztyén névből került (Ilona), az könnyen sejthető, de hogy Szendile micsoda pogány név legyen? azt soha senki sem találta ki.

Ismerte pedig mind a két leányt az egész környék, és mindenki a ki őket ismeré, megesküdtött rá, hogy soha egy apának és anyának két olyan különböző természetű gyermekét még nem látta, mint ez a kettő.

Szendile fiatalabbnak látszott Lónánál jó öt esztendővel, talán tizenyolcra lehetett becsülni, Lónát mindenki felbecsülte huszonháromra; Mózsés ur is így vallá.

Szendile szerény volt, szemérmes és pironkodó, alig lehetett bizonyosságba jönni a felől: milyen színűek a szemei, mert azokat mindig lesütve hordta; nagy vonzódása volt a jobbágyok iránt, azokat sokszor látogatta; ha betegek voltak, ápolta, irral, lével tartá; ha panaszkodtak, bevitte atyjának; velük eldalolgotott a mezőn; szerette is őt az egész környék ifja véne úgy, hogy majd meghalt érte, s tűzbe rohant volna Szendilének egy gyöngé szavára.

Milyen más volt ám a nénje! Hatalmas délczeg termetű; villámló fekete szemekkel, a mikkal ha valakire ránézett haragosan, jobban megijedt tőle a kivont kardnál. Ez ugyan nem sokat komázott paraszttal, cselédnéppel; megszolgáltatta őket emberül; olyan rendet tartott a háznál, mint egy generalis; maga is tudott lőni, vágni, gerelyt hajigálni; a legszilajabb lovakat válogatta paripának s naphosszat kergette a szarvast és lesett a medvére a rengeteg erdőben.

Még azt is beszélték róla, hogy a nálánál szebb és kedvesb Szendile iránt milyen kegyetlenül viseli magát. Az nem is mert mutatkozni ott, a hol nénje jelen van; az ártatlan nem panaszkodik ugyan senkinek Lónára, mert nyilván nagyon retteg tőle, de ő is kerüli nénjét, úgy hogy soha együtt nem lehet látni a kettőt.

Gyakran jönnek távolból – közelből deli fiatal legények, kiket Szendile szépsége ide csalt; azonban nekik is Lónával gyűl meg a bajuk; mert Szendilével csak lopva beszélhetnek, s a büszke, parancsoló testvér olyan próbákra állítja őket, hogy férfi legyen, a ki azt kiállja. Majd borozó társaságba viszi őket, a hol a megpróbálnak egész este nem szabad a poharához nyulni, majd versenyt nyilazni hívja, s ha a jámbor háztűznéző rosszabbul lőtt, mint ő maga, hátára ver a tegez idegével s elkergeti: ezt a gonosz mulatságot egy esztendeig kell kiállni a kérőnek; az alatt mindenféle munkában megpróbálja: annak kell mindenhez érteni, fűrni, faragni, házi eszközöket csinálni; azt használja ácsnak, kovácsnak, kőművesnek; mindenből remekelni kell neki; az kitanult molnár legyen, de a lovakhoz is értsen; verekedni is tudjon mindenféle fegyvernemmel; készen legyen éjjel-nappal talpon állni; és semmire azt ne mondja, hogy nem lehet, a mit neki Lóna parancsol. Ha ezt kiállja esztendeig, akkor azután elviheti Szendilét.

Rettenetes dolog volt ez sok szegény házasulandó fiatal emberre nézve, a kik közül egy sem bírta azt a nagy kegyetlen próbát kiállani, s ilyen formán olyan hire ment az Istenhegyi két leánynak az egész országban, hogy azt minden ember tudta, s a milyen nagyon szerették a bájos szelid Szendilét, úgy rettegtek annak haragos nénjétől, a büszke, délczeg Lónától; s csodálkoztak magukban: hogy lehet a *Ziharfuónak* két olyan különböző gyermeke?

... Pedig hát hamisság volt az egész. Nem volt Atyás Mózsés uramnak két leánya; hanem csak egy. Az az egy, a kit istenesen Ilónának kereszteltek; a ki voltaképen husz esztendő volt, s saját akarata szerint hol egy két esztendővel fiatalabbnak, hol ugyan annyival vénebbnek tudott mutatkozni; majd hugává, majd nénjévé változva saját magának; egyszer mint haragos Lóna, másszor mint szemérmes Szendile jelenvén meg a világ előtt.

Hogy nem vette ezt észre az ezer szemű világ? s mi dolog volt Mózsés urtól leányával ezt az alakoskodást játszani? annak azután igen furfangos története van, a minek folytatában majd mindent rendén meg fogunk érteni.

Atyás Mózsés uram bizony nem volt boszorkánymester, sem bűvész; hanem csak hogy több esze volt, mint másnak. Biz ő a zihart sem fűtta, de régi tapasztalásokból, természeti jelenségekből meg tudta jósolni, mikor várhatni zivatart s meddig tart, ha eljön? a szemével sem tudta hizlalni a marhát, hogy kövérebb legyen, mint a másé, de tudta jól gondját viselni s nagy hatalmát sem annak köszönhető, mintha a szellemeket ismerte volna, de annál jobban ismerte az embereket.

Nem levén neki fiu ivadéka, hanem csak egy leánykája maradván, midőn felesége meghalt: így okoskodék magában: „ha én ezt a leányt szelid, jámbor szüzeckének nevelem, majd ha egyszer kirántják alulam a gyékényt, neki jönnek a torzsalkodó szomszédok, kivetik a birtokából, elfoglalgatják a jószágát: úgy is szüntelen koczódnak a magyar urak; mondogatják: mit keres itt ez a csizmatalpnyi Aranyosszék a vármegyék közepében, a ki székely akar lenni, menjen Csikbe, Háromszékbe, Gyergyóba, Bágyonba s a hol még egyebütt szék van, ne hozza ide a székét; az a hamis vasfejű Ribarcz első lesz, a ki a gyöngye leányzót kifosztogatja birtokából s mi lesz azután az aranyosszéki Attila-utódból? az új fajta dentumoger ivadékok majd úgy megigázzák, jobbágyot csinálnak belőle... Ha pedig keményszivű, daliás amazont nevelek leányomból, akkor meg majd úgy megijednek tőle, hogy senki sem meri elvenni az istenadtát: akárkinek sem levén kedve olyan menyecskét látni feleségül, a ki egy egész vármegyének tud parancsolni s úgy forgatja a kardot, mint akármi férfi. Köszöni az ilyen szép tulajdonságokat akárki is a házastársában.”

Mit gondolt tehát ki a Ziharfuó? Azt gondolta ki, hogy egy leányából nevel kettőt, egy szelidet, kedveset, szemérmest; és egy villogót, harczolót, uralkodót; amazt hadd szeressék, emettől hadd féljenek, amaz legyen a mágnes, melly a jó akarókat ide vonzza, emez pedig a mennydörgő mennykő, melly az ellenségeket elriaszsa.

De hiába gondolta volna ezt ki ilyen furfangosan a Ziharfuó; ha maga a leány is olyan fából nem lett volna vágva, a mi erre a célra alkalmas. Az alakosdi már a gyermek lyánnak is megtetszett; esze volt hozzá, mint a tűz; fel tudta fogni teendőjét, mikor mutasson szelid arcot, mikor parancsolót; hogyan kell öltözni amahhoz, millyen szín, szabás illik jobban a szendeséghez; miféle hajviselet jellemzi a jámborságot; viszont hogyan kell suhogni a selyemnek és bársonynak a délczeg amazon termetén, hogyan kell hordani fejét, szikráztatni szemeit, feltűzködni az aranyos kalpag alá tömött hajfonatait, félvállra vetni prémes kaczagányát? még hangját is úgy el tudta változtatni, hogy abban senki hasonlatosságot nem ismert fel; egyszer dallamos reszketeg, édesdús beszédű; másszor csattogó, mennydörgő szózatú. Mint Szendile gyöngye, ügyetlen, erőtlen teremtés, a ki még a késsel is megmetszi a kezét, mikor kenyeret szel; mint Lóna, kelevézhajigáló szilaj nő, ki keresztül vágja karddal a réz sisakot. Még ugyan az a kéz is egészen más vala. Ha valakinek bekötött szemmel kezébe adták volna: azt mondhatá elébb: „ez a szelid Szendile kacsója, ez a harmat, ez a bársony; csak csókra, czirógatásra való,” de ha aztán megszorítá vala azon kéz egyszer: „oh az a Lóna vaskeze, ez az öldöklő, emberigázó marok!”

Ollyna jól tudta pedig játszani kettős szerepét a Ziharfuó leánya, hogy még az udvari cselédség közül sem jött arra a gyanura is senki: hogy ez a két testvér talán egy lehetne: annyira megszokták Lóna büszke arcától remegni, uralkodó szavának engedelmeskedni, szeszélyeit túrni; s Szendilének elpanaszolni, a mit nényjétől szenvednek, és szánakozni rajta, a ki maga legtöbbit szenved miatta s csak alattomban ápolja vigasztalja azokat, kikkel nénye olyan szigoruan bánik, enyhíti bajaikat, megosztja velük falatját, köntösét, de úgy hogy nénye meg ne tudja, a büszke Lóna.

Legjobban elvette pedig e játék azon jámbor emberek szemevilágát, a kik mint kérők jöttek a házhoz; azok örjöngtek a bájos Szendiléért s fáztak Lóna kegyetlen arcától, s törték rajta a fejüket, hogy lehetne őket elválasztani egymástól?

Hja, bizony az nem volt könnyű. Pedig nagyon egyenes volt az útja. Csak egy olyan derék legénynek kellett válnia, a kibe Szendile igazán belészeressen; a kit a mellett becsülni tudjon, a kinek karjára és lelki erejére rábízassa magát, akkor Lóna átengedi a tért Szendilének és nem kísért többé a világon.

De épen az volt a hiba, hogy ilyen legény nem akadt. Nem akadt pedig Mózsés ur egész világi életében; a próbára tett kérők vagy nem voltak elég szeretetreméltók, vagy volt bennük szeretet, de nem volt állhatatosság; s Lóna nem adta hozzájuk Szendilét.

A Ziharfuó azután egyszer elhagyta a földi életet, elköltözvén oda, a hol sokkal jobban módjában lesz a fergeteget fujni, s még *mind a két leány* hajadon fővel volt.

Annyi igaz, hogy Lónát nem is kérte még ez ideig senki. Tisztelték becsülték minden vidék emberei, de szerettek távol állni a keze ügyéből.

A mint a Ziharfuó lehunyta szemeit, nem lehetett félni megrontásától többé; a Vasfeő Ribarcz rögtön eljöttnek hitte azt az időt, mellyben odább lehet szoritani az Istenhegyi leányasszonyt, s behajtatta három gulyáját az aranyosszéki erdőbe s a pörös földön elkezdett szántatni erőhatalommal.

De mindjárt eleve megkapta a maga részére a lecskét, mert azonnal ott termett Lóna leányasszony a maga kopjás székelyeivel s szembeszállta pörlekedő szomszédjával. Az is fegyveres hadakkal volt ott, s a mint meglátta a hajadont maga felé lovagolni, összekürtölé lovasait, abbahagyatta a szántást csatlósaival s ő is szemközt lovagolt rá.

Lóna férfias nyugalommal kérdezé a Vasfejű Ribarcztól:

– Mit kar kend azokkal az ekékkel itten, vicevajda uram? mint jön szántani a mi földünkre, feltudjuk mi azt hasogatni magunk is.

– Nem ugyan azt többet hugám, felel vissza Ribarcz szomszéd, két felé törülve bajsztát; azért jó lesz odább húzni innen azt a selyem rokolyát, mert besároozódik.

Lóna pedig csak azért is közelebb léptetett hozzá.

– Talán nem tudja kegyelmed, hogy hol van közöttünk a határ.

Ribarcz oldalán volt ugyan kard, de a kezében szokás szerint egy nagy gerezdes buzogányt szokott hordani; most azt a buzogányt felemelte és odatartá Lóna elé a gombját.

– *Ez a határ közöttünk hugám, la! ha egyszer tudni akarod. Ez a határdomb, a buzogányom gombja; addig érsz, a meddig az ér; addig nyujtod a pokróczot, a meddig ennek a furkóját látod; biz úgy.*

Vasfejű Ribarcz addig hadonázott a buzogánnyal Lóna szeme előtt, míg a leány egyszer úgy kikapta a kezéből a buzogányt, mintha ott se lett volna.

Szerencséje Ribarcznak, hogy a rézpaizsa vele volt, s hogy ámultában eszébe jutott azt a feje fölé emelni; mert az ádáz hajadon ugyancsak ökölre fogta ám az elvett sulykot. Dörgött is aztán egyre Ribarcz paizsa a sűrű csapástól, miket Lóna egyremásra rázuhintott, minden ütésnél kiáltva: „nesze hát a határ! a magad határa, fogjad, vigyed, te mondtad!”

Ribarcz szomszéd csak tűrte egy ideig az ádáz kalapálást, de utoljára kezdett neki nem tetszeni a muzsika; a mint egy párt a keze szára kapogatott, biz ő kapta magát, félre ugratott, hátára vetette a réztekőt s elkezdett futtatni a leány elöl, a ki egész a határig üldözte ellenfelét lóháton.

Ribarcz népe látva ezt a futást, maga is megszaladt, nem várta be, hogy a székely legények kisasszonyuk példájára bebizonyítsák, hogy két vége van minden botnak. Ott hagyták ekéiket, marháikat; miket Lóna aztán nagy diadallal vitetett be Harasztosra.

Az elfutott Ribarcz maga elbeszélte otthon a vele történt veszedelmet, s mikor azt mondták neki, hogy mért nem rántotta ki a kardját, ha bántották; s üzte volna el magától azt a némbert; nagy mogorván monda: „jut is az eszébe az embernek, mikor az a leány a szeme közé villantja két szemét; de biz azt sem tudtam, élő vagyok-e avagy halott?”

A vicevajda el sem is hallgathatta a kudarczot, mert hiszen nagyon sokan látták; de nem is csinált belőle titkot, sőt inkább minden embernek elbeszélte, hogy no akadt most olyan asszonyemberre, a millyet még nem látott soha életében; de esküszik, hogy boszút fog rajta állni keservesen: akár élve, akár halva – *feleségül veszi*. Annak a leánynak nem lehet más a férje, mint ő; megfordulna a világ tiszta rendje, ha azt más venné el nőül, mint ő, az asszony lenne az ur, a férj a szolgálta.

Meg is izente Lónának jó idején, hogy őt napjára várja, mert meg fog jelenni iziben az istenhegyi várban ünnepélyes *háztűznézés*, leánykérés végett.

Lóna visszaient neki: hogy jöhet, várják.

Vasfejú Ribarcz rögtön felszerelést vásárolt, bivalyszekerekre cifra ruhás asszonyépet ültetett fel, azokat követve kacagányos, kócsagos férfi had lóháton; elől hátul egész csoport kürtös és furulyás léhűtő had tolatkodott, szörnyen muzsikálva, a hol falun mentek keresztül. Az egész háztűznéző kíséret, asszonyát, férfiát és muzikusait összeszámítva, mehetett vagy kétszáz főre.

Az volt pedig a dolgonak a fortélya, hogy mind ez a békességes kinézésű csapat a viczevajda legválogatottabb vitézeiből állott, a kik fel voltak öltöztetve kürtösöknek, asszonyoknak, a rokolyák és palástok alá pedig jó kardok és buzogányok valának elrejtve; hogy majd ha szép háztűznézési szín alatt bevonulának mind a várba, egyszerre elő kapják fegyvereiket; s akkor Ribarcz szomszéd azt mondja a szép mátkának: no most kincsem, akár tetszik, akár nem, én vagyok a te urad!

Jaj, de jámbor vajda, korábban kellett volna ám neked felkelned, hogy Lóna eszén tulajdárass! – Hanem hiszen majd meglátod: csak te eredj oda szépen.

A mint a veszedelmes nászhad megérkezett Lóna vára alá, illendően lebecsülték előtte a felvonó hidat; azok bevonultak nagy kürt és sípbeli zengedezéssel, a belső vár udvarra, melly szépen ki volt meszelve erdélyi mézgával rózsaszínűre, a kapuk és ablakok pedig szép füzöld színűre; az udvar maga behintve gömbölyű kavicsokkal. A lányasszony várt a háztűznézőkre.

Midőn aztán az udvaron mind együtt valának, akkor egyszerre elhajigálták a zenészek a kürtöket, az asszonyok leveték a tarka víganót s pánczélos vitézek váltak belőlük kardokkal kezeikben. Itt az ellenség a várban!

Ribarcz most leszállt lóváról s odalépett a belső kapuhoz, hogy vaskeztyűs öklével, kardgombjával bezörgessen rajta; hát a mint oda lépett, akkor látta, hogy az csak festve van a falra, és nincs ott semmi ajtó; a többi is mindcsak szemfényvesztésül van ottan; nincs itt semmiféle bejárás.

A furfangos leány megtudta eleve Ribarcz gonosz szándékát a háztűznézéssel, s hirtelen befalaztatott a vár udvaron minden ajtót, azután az egész falat bemeszelteté rózsaszínűre s ide-oda, helyelközzel egy-egy zöldkaput festetett rá.

Ribarcz ekkor látta nagy boszankodva, hogy rá van szedve; s akár visszamenjen szégyenszemmel.

De még szép lett volna, ha visszamehetett volna; ámde akkor lett még csak nagy a vitéz násznép ijedsége, mikor észrevették, hogy a hátuk mögött még a fölvonó hid is szépen fel van húzva s ők be vannak zárva egy kijárástalan várudvar kerületébe.

Minthogy ostromhoz épen nem voltak készülve; sem faltörő eszközeik, sem lábtöik nem valának kéznél, hogy akár rést verhettek volna a falon, akár a párkányokra felhághattak volna; köröskörül pedig látták felbukkanni az ormózatot a székelyek dárdahegyeit; s a lőréséből a nyilvesszők pislogó végecskeit, a mik mind azt bizonyítják, hogy van itt minden vendég számára evőeszköz is elég.

Ribarcz meg vala szépen: ha ez a némbor tréfát nem ért, onnan felülről mindnyájukat kövel nyíllal előlheti, hirmondó sem kerül haza belőlök.

Ekkor egy lőrésen át kihangzott hozzá Lóna csengő szava:

– Jámbor háztűznézők, hát hogy tetszik a házam?

– Ördög vagy, nem asszony! Kiáltta boszúsan Ribarcz. Ki látta így fogadni a vendéget?

– Ki látott vendéget fegyveres kézzel jönni? szólt vissza Lóna. Farkas alá farkasverem!

Ribarcz megadta magát; visszataszította kardját hüvelyébe.

– Megfogtál: elismerem. Már most mondd, hogy mit akarsz hát velem? El akarsz-e velem jönni tisztességes feleségül, én hozzám Thoroczkóra, vagy megakarsz itt öletni?

– Rendén, szomszéd, rendén. Nem megy az olyan röviden. Meg nem öletlek, mert akkor azután kihez mennék férjhez? Férjhez pedig nem megyek hozzád, mert még nem hódítottál meg. Várj sorára: most az egyszer én fogtalak meg, s te fizeted a váltságot; majd ha egyszer te fogsz meg engem, akkor te szabad a váltságdíjat.

– Mondhatom, hogy az pártád lesz! Kiáltott vissza Ribarcz, kinek most már százszor tetszett a leány, ha eddig csak egyszer.

– No ha neked a pártám, nekem a süveged. Te mondád! kiáltta vissza hirtelen a leány. Nem eresztelek el más különben, ha csak mind valamennyien itt nem hagyjátok a süvegeiteket.

A vajda rettenetes dühbe jött erre a szóra; hogy ő hogyan menjen végig az egész falun valamennyi népével süveg nélkül? hogy ő inkább a fejét hagyja elvetetni, mint a süvegét, hogy ez gyalázat és istentelenség így megszegyeníteni tisztességes embereket; a leány egyre nevetett rajta; mentül jobban dühösködött a vajda, annál jobban kaczagott ő oda fenn a párkányon.

Ribarcz átlátta, hogy a lárma nem használ. Lejebb hangra fordította a szót:

– Hát aztán mit csinálsz a süveggel? Kérdé mogorva gyanuval.

– *Viselni fogom!* Kiáltá vissza kaczagva a leány.

– Ez a felelet meg is lepte, meg is vigasztalta a vajdát; gonosz felelet volt. El is mosolyodott rajta.

– Nesze hát! Kiáltta lekapva fejéről kalpagját, s felhajítá azt Lónáig, ki azt elkapva kezével rögtön feltette fejére, szépen félre nyomva barna hajfürtein. Illett a gonosznak!

Ribarcz fejet csóvált. Átkozott gonosz lány. A buzogányomat már elvette, most meg a süvegemet is elvette; tartok tőle, hogy az eszemet is el fogja venni, ha sokat járok utána.

Azzal parancsolt kísérőinek:

– Rakjátok le ti is azokat a süvegeket!

A sok csákós kalpagból egész halom támadt az udvar közepén.

Akkor azután lebocsáttatá Lóna a felvonó hidat.

– Már most elmehettek.

A megriadt násznép tolakodott ki a résen, nehogy még egyszer itt fogják, vasfejü Ribarcz leghátul maradt magában: nehezen volt mehetnékje: akár ott is maradt volna. A mint ő is kiléptetett szégyenszemmel a várkapun, a hid közepéről még egyszer visszatekintett, ott látta az őrtorony ablakában állani hamis tündérét. Még saját süvegével köszönt neki a gonosztévő.

Ribarcz megfenyegeté öklével: vaskeztyűs öklével; nem szólt semmit, csak egyre fenyegeté... most már ezerszer volt belé szerelmes, ha eddig csak százszor.

Mig Lóna hőstetteiről beszélni kezdett a hír hangos kürtje, addig Szendile szép szemeiért is szólt a pásztor furulyája.

Az atyási vártól két nyil-lövésnyire volt egy kis forrás; melly a várat ellátta vízzel. Ide járt le minden reggel este Szendile két kis zöld mázos korsóval friss vizért. Kegyetlen nénje küldte, Lóna, ki nem itta meg a más-hoztát, csupán csak az övét.

Valahányszor a szelid lányka a várbeli ösvényen alájött dalolva, mindjárt megszólalt az átelleni hegyoldalon a tilinkó, ugyanazt a dallamot zengve vissza s mire kiért a forráshoz, alább a patak folyásnál, ott itatta már juhait a pásztor ifjú s istenesen köszönté a lánykát.

Hónapok kerültek bele, a mig meg is merte szólítani, a mig felajánlá magát, hogy korsócskáit megmerítse a vízben; a mig meg merte mondani, hogy őt Adorjánnak hívják.

Pásztorlegény volt a fiú, semmi egyéb; nem eredett nemes fajból; nem is volt átöltözött kastélyi ur pórruhában, a hogy ez a hős balladákban rendes.

Hanem azért Szendile még is nagyon örömet elbeszélgetett vele. Tetszett neki, hogy az olly hiven várja őt mindig a forrásnál, olly hiven felel dalaira az erdőből és mikor együtt van vele, akkor még rá sem mer nézni. De Szendile tudta őt beszédre hozni; elmondatta vele magának az erdők titkait, a rejtek barlangok belsejét, mik szűk nyíláson kezdődve, benn tágas ürt nyitnak, a viszhangzó boltozatokkal, a tündéri cseppkő alakokkal, az elbuvó patakkal, a függő denevér rajjal, s a halomratorlott ősvad koponyákkal; elmeséltette magának vele a sötét völgyi berket, hová a szarvasok járnak ágbogaikat elhányni; ezernyi ezer szarvval elborítva; a bozótos mocsárt, mellyben a világkerülő bölény visszavonulva él, csak éjszaka lappangva ki a távoli vetésekre; a szivdobogató kalandokat a nősténymedvével, melynek bőrét palástul viselte vállán az ifju, s a dühös vadkanról, mellynek ívbe csavarodó agyarát botja hegyén hordta; azokkal ő félelmes tusákat vívott, együgyü fegyvereivel, bottal és késsel. Majd elmesélé a rabló oláhok támadásait, kik a hegyek közül szüntelen betörnek a székely határra, s elhordják a pásztorok nyájait; elmondá, hogy védik magukat a mindenféle elszórt pásztorok ellenük? hogy vágják be ledöntött fékkel maguk körül az erdőket, csak ott hagyva utat, a hol ők ismerik; hogy készítnek a rablók csalogatására hamis ösvényeket, a mik azokat kijárástalan szakadékokba vezetik? hogyan engednek nekik könnyü diadalt, s mikor zsákmányterhelten vonulnak

vissza gondatlanul, hogy ütnek rájuk minden oldalról, visszafizetve nekik a kölcsönt? Mint értesítik füstoszlopokkal, láma-fákkal egymást a veszélyről; milly okosan tudnak félrevonulni a tulnyomó erő elől; de a mikor aztán helyt kell állani, akkor harcolnak, ha tiz jut is egy ellen.

Szendile késő estig elhallgatá Adorján szavait s szomjazhatott az alatt miatta Lóna kisasszony otthon, ha ugyan otthon lehetett, midőn Szendile a forrásnál ült.

Egy este Szendile szomorú hirt hozott Adorjánnak.

– Jó Adorján; te sem itatod többet ebből a patakából juhaidat; néném holnap befalaztatja a forrást, elfojatja a vizét.

– Miért? kérdezé bámulva Adorján.

– Ki tudná azt, hogy Lóna mit miért tesz? Már kiadta a parancsot, meg is készítetté a homokot földi gyántával keverve, a mivel a köveket majd egymáshoz tapasztják, a kőművesek ki is vannak már rendelve. Nem lesz itt több forrás, a hol juhaidat itasd.

Adorján elszomorodott nagyon e mondásra. Azután egyet gondolt.

– El is adom én akkor a nyájamat s beszegődöm nénédhez cselédnek.

– Bérért-e vagy jó szóért? kérdé Szendile.

Az pedig annyit tett, hogy mint fizetett szolga akar-e a várba fölvetetni, vagy pedig mint kérő, ki Szendile kezeért szolgálja ki a terhes esztendőt?

Az ifju elérte a kérdést, mert egészen elpirult bele s lesütötte a szemeit.

– Hogy merném én azt tenni, a ki szegény pásztorlegény vagyok, hogy a te nénédet megbántanám azzal.

Nem merte mondani, hogy mivel?

– Az én néném nem büszke rám; látod én is csak ilyen öltözetben járok, mint a ti parasztlányaitok. Te szegény vagy, annál jobban hozzá szoktál a munkához; te tudsz dolgozni, s fegyvert forgatni, türni hideget meleget és kegyetlen beszédet, nem teheted-e meg azt egy jó szóért?

Adorján ugyan gyáva ficzkó lett volna, ha ilyen buzdításra fel nem emelte volna a szemeit a szép lányhoz. Az mosolygva nézett reá. Ezért a mosolygásért pedig nem egy jó szót, de százat kiállott volna.

Mert tudni kell, hogy Lóna parancsait jószónak szokták nevezni szerte; a hogy a leány maga is mondta azoknak, a kiket megakart izzasztani: „ne szolgálj, adjak egy jó szót?” Az ő szavai pedig keservesebbek voltak más ember ütlegeinél.

Adorján még az nap felment a várba; magához szedte eszközeit, a mikre gondolta, hogy szüksége lesz; görbe kését, hosszú nyelű baltáját, hegyes hajító kopjait s bátran bezörgetett a kapun.

Azt várta, hogy majd csak meglátja valahol Szendilét, de azzal nem találkozott sehol. Helyette a tornáczon várt rá Lóna; a büszke, a haragos tekintetű. Oh mily félelem ránézni.

– Mi kell paraszt? mi hoz ide? riadt rá az amazon messziről. Hol a süvedg?

Az ifju bátrabb volt Lóna előtt, mint Szendilével szemben.

Másnap reggel Adorján felkeresé a vár rettegett kisasszonyát, Lónát.

Ott kellett állnia a folyosón, míg a hölgy előjön; de nem süvegelve, mert ő nem bérért jött szegődni.

Lóna nem volt a várban, vadászni járt, úgy mondák neki, egész éjjel arra a medvére lesett, melly juhait pusztítja; nem sokára a harsogó kürt hirdeté, hogy érkezik; s a dobogó lánczos hidon bevágtatott kíséretével együtt lóháton az amazon; az elejtett medvét utána hozták bivaly-szekéren.

A tornác előtt leugrott lováról, odavetve a kantárszárat csatlósának, s első dolga az volt, hogy elkezdett sorra perlekedni a cselédnéppel.

– Mit mondtam nektek, léha dolog-kerülők? éjfél után le kell aratni a rozst, szekérre hányni kötözetlen s felhordani a várba, s azután meggyújtani az üres tarlót. Semmit sem végeztetek el. A mit arattatok, ott hagyátok.

– Álmos volt a nép Lóna, – szóló közbe Gyerő, a vén szolga.

– Mit, álmos volt! pattant fel a lány. Én nem aludtam egész éjjel és nem vagyok álmos. Alhattok eleget, majd ha a vakondokok országába mentek. Álmosok voltak! Majd kiverem én szemeitekből az álmot. Ha én kihuzom a lábamat a várból, mindenki a fölére fekszik. Hallatlan! Még éjfélt után is álmosnak lenni! Dologra most valamennyien!

Lónának nagyon jól kellett játszani szerepét, hogy még Adorján sem ismerte meg benne Szendilét; pedig a szerelmesek szeme jól lát, és szive előre érez.

Az amazon vállát farkasbőr kaczagány takarta, a karja fölött végig volt hasítva az öltöny, a mint a küzdő fenevad odacsapott tenyerével; kissé véres is volt a megszakasztott öltöny, de azt nem volt szabad észrevenni; kipirult arczára is fecscsent egy-egy csepp a megölt állat véréből, a por belepte azt, s egy elszabadult hajtekeres még zordonabbá tette tekintetét.

A mint meglátta a tornáczon álló Adorjánt, mintha soha sem ismerte volna, rákiáltott erős hangon.

– Hát te ki vagy? mit akarsz?

Adorján megemelte süvegét, s megint föltette fejére s válaszolt egész bátran.

– Szolgálni jöttem hozzád.

– Szolgálni? Bérért?

– Nem. Jó szóért. Szendile kezéért.

Lóna felkaczagott.

– Jó szóért? No azt majd megkapod. Míd van? Mit tudsz adni nászajándékul.

– Hát van két jó erős karom, a mi tud dolgozni és hadakozni; van két jó szemem, a mi akkor alszik, a mikor én akarom; van jó szívem, a mi nekem fogad szót, nem én neki; mert ha én akarom, meg se dobban, azután van egy juhnyájam, és ezt mind Szendilének adom.

Lóna vállára ütött a legénynek s megrázta volna őt kezével; de az nem engedte magát rázni, hanem állt szilárdul a lábán, mintha a földbe volna növe:

– Nem olyan könnyen állok én a lábamon, leányasszony.

Lóna nevetett magában és ott hagyta a fiút, azon nevetett olyan jót, hogy ez a jámbor juhász, a ki a gyöngye Szendilét alig merte megszólítani, a haragos Lónának még szeme közé pattogott. Az elébbeni urfiak épen ellenkezően tették; ők Szendilénél voltak bátrak s Lóna előtt szemérmesek.

Kevés idő múlva visszajött Lóna s azt parancsolá Adorjának, hogy vegye maga mellé a kőműveseket s falaztassa be velük a vár alatti patakforrást.

Adorján szótlanul engedelmeskedett, lement a forráshoz, melly annyiszor volt tanuja boldog pásztor-örömeinek s elkezdte a rábizott munkát.

Hajh, de csak akkor vette észre, hogy milyen nehéz terhet vállalt magára; nem ment a munkával semmire. Akárhogy betömték, befalazták, földdel behányták a forrást, az megint csak előtört újra, innen onnan kiszivárgott; már pedig Lóna azt parancsolá, hogy azt úgy be kell temetni, hogy még csak meg se tudhassa soha senki, hol volt a forrás valaha.

Este felé fáradtan és csüggedten tért vissza a várba Adorján s bánkodva vallá meg Lóna előtt, hogy nem sikerült a forrást elfojtani: pedig százan is dolgoztak rajta.

– Látod, agyafurt góbé! riadt rá Lóna; mert nem kérdezted meg tőlem, hogy mit csinálj? én nem mondtam meg előre, hogy hadd lássad, mennyire nem tudsz nálam nélkül semmit. Most eredj vissza egyedül, csinálj a forrás nyílása előtt fűzfavesszőkből egy kis kast; nem nagyobbat, mint egy lépés; azután csinálj keveréket két kila törött kavicsból és egy mércze degetből, adj hozzá apróra tört bükkfaszenet, s a mennyi az egész, még annyi mészport keverj közé, olyant, a mit víz alatti építésre használnak; mindent megtalálsz az első bástya pinczejében, azt a keveréket öntsd a kasba, a mint azt a forrás-vize tele tölté; reggelre kemény lesz az, mint a kő s a legkisebb hasadékot is úgy befojtja, hogy ki nem szivárog többet rajta semmi.

Adorján nagyon elbusulta magát, hogy ez a leány még is többet tud, mint ő, s szép csendesen elvégzé egyedül a munkát éjjel a mit nappal század magával sem ért el s valóban reggelre egy csepp víz sem jött elő többet a forrás helyéről.

Másnap azután Lóna valamennyi emberét neki állítá a munka folytatásának, a forrás helyét és a patak medrét egészen betöltette, a földdel egy színig, s a frissen hordott földet, a mellette levő réttel együtt keresztben felszántatva, még azon az éjszakán bevettette kölessel.

Azután is mindig éjjel learattatta az érett gabonát, éjjel behordatta a várba; ott nyomtatták, csépelelték; a szalmát lerakták a sáncok közé, s bivalybőröket teregettek a lapos kazalokra, a learatott tarlót pedig mindig felgyujtatá az aratás után.

Majd meg azt cselekedte, hogy szekereket küldött el Csikba, azokkal kénkövet hozatott a torjai üregekből; a fenyőkből kád számra főzette a szurkot. Azzal csufolták már, hogy a világ minden vargáját el akarja látni dratvával, arra az a töméntelen szurok.

Majd megint valahány szekér volt, mind kirendelte, hogy menjenek a szomszéd szász atyafiakhoz, s vegyenek meg minden buzát, a mit csak náluk kaphatnak; a székelyek csóválták a fejüket: hiszen maguknak is annyi gabonájuk termett, hogy ők vihetnének a szász piacra buzát, de nem mertek ellene szólni. Pedig Lóna utoljára már a kontyáról való boglárokat is eladta, hogy buzát vegyen az árukon.

Egyszer azután azt parancsolá az egész aranyoszéki népségnek, hogy minden országotat, melly kifelé viszen a székből, rögtön szántsanak fel keresztben, és hagyják azután parlagon, az erdőkön vezető utakat hengerítsék be nagy kövekkel, a szekerek nyomait, lovak patkóinak helyét kapálják fel, s döntögessék a fákat az utakon keresztül, s azután ki ne járjanak többet a székből, a mig ő nem mondja nekik.

A kik e dolgokat látták és hallák, nyilván azt hihették, hogy Lóna leányasszony fejében aligha meg nem háborodott valami; pedig bizony mondom, hogy ő tudta, mit cselekszik és minden tettének messze előrelátott oka volt, a mit majd mindjárt meg fogunk látni.

Lóna egy napon követeket küldözött szét az egész Aranyoszékkebe, kihirdetve a székely atyafiak között, hogy készítsen minden fegyverforgató férfi annyi nyilat magának, a mennyit hátán elbir, szekereit tartsa mindenki jó rendben, gyűjtse egy rakásra a mi féltője van, mert nem sok idő múlva baj lesz az országban; olyan nagy baj, a millyent apáink sem értek soha.

A köznép elhitte a csodás leány szavait, mert azok máskor is beteljesültek már s hozzá fogott a készülethez... A szomszéd szászok nevelték őket; mi háborgatja a székelyeket, hogy ugy készülnek a hadra?

Lóna néhány nap múlva ismét szétküldé izeneteit, hogy a ki csak mozdulni tud, keljen fel és hagyja oda házáat, s minden családjával és barmaival együtt siessen az Istenhegy völgyébe, mert három nap alatt Erdélyben lesz a tatár, s három hét múlva meglátják patkói nyomát Aranyoszéken is.

A székelyek hittek asszonyuknak s felgyülekeztek az istenhegyi völgybe, a szászok még jobban nevelték őket.

Harmadnap betörték a tatárok és legelőször érték a szászokat, azok nem is nevettek azután többet.

Honnan tudta ezt előre Lóna? azt az akkori emberek sehogy sem voltak képesek kitalálni, nem volt még akkor sem hirtelenség, sem posta, a ki izenetet hordott volna távol országokban történt nagy eseményekről, de még az ember is ritka volt, a ki el tudta olvasni a más irását; csak akkor látta meg az ember rendesen az ellenséget, mikor már a hátán volt.

Néhány év előtt azonban, hogy a tatárok betörték, történt, hogy négy zarándok férfi keresztülutazott Erdélyen, útját innen tovább vive, azon célból, hogy ők felkeressék azt a nagy Magyarországot, a mellyből őseink Álmos vezér alatt kivándoroltak. Utközben megpihenének Atyás Mózsés uram várában, s elmondák előtte utazásuk célját. Lóna figyelmesen hallgatta a férfiak beszédét s ha lehetett volna, ő is kész lett volna velök együtt menni. Mikor ismét odább mentek, akkor arra kérte őket, hogy vigyenek el magukkal három himgalambot az ő galambházából s majd ha olyan helyre érnek, a hol elhagyott atyafiak honára találtak, írják fel izenetüket vékony hártára, kössék azt a galambok szárnya alá s eresszék őket utnak. A himgalamb bizonyosan haza fog találni nőtényéhez s meg hozza az izenetet száz mérföldnyi távolból is.

A zarándokok elvitték a galambokat, s két esztendeig nem hallott felőlük semmi hirt Lóna.

Egy este berepült ablakán az első galamb. Lóna meglelé nála a beirt hártalapot s örömmel olvasá róla, hogy kettő a bujdosók közül szerencsésen eljutott a magyarok őshonába, hol még egy hatalmas nép él, melly a mienknél sokkal nagyobb, velünk egy nyelvet beszél s emlékezik reá, hogy egy

ivadéka egykor elindult Attila örökségét felkeresni. Üdvözlük a távol rokonok a Kárpátok alatt lakókat. Ezt írta az egyik zarándok a Volga partján.

Mintegy félév után megérkezett az istenhegyi várba a második galamb. Az izenet, a mit ez hozott, nem szerzett örömet Lónának. Az volt a hártýára írva: hogy nagy vész közelg a magyarok őshazája felé; Ázsiából Dsingiskán tatár csordái megindultak a világot végtől végig pusztítani, már ott vannak a határon, s harczkiáltásuk hangzik körül. Az ő magyar ország úgy van közöttük, mint tenger közepén a sziget.

Még a hold sem ujult meg ismét, midőn a harmadik galamb is haza érkezett. Ez már levelet sem hozott, de szárnya hegyei és farka tollai el voltak perzselve. Ez már a lángok közül jött, mellyek ő magyar országot hamuvá emészték.

Innen tudta meg Lóna, hogy készülni kell, mert nagy veszély jön, s jaj annak, a kit álmában lep meg.

Tudjuk jól, hogy a szegény szászok, miután e kellemetlen vendégektől meglepettek, maguk vezették őket Ariskáld vezérével Magyarországra, és hogy ott mi történt tovább?

Ekkor látták át az aranyösszékiek, milyen bölcs dolgot cselekvék Lóna, a midőn az országutakat keresztben felszántatta, s bevetteté füvel, és ismét a hol a füvet, gabonát lekaszáltatá, a tarlót felgyújtatta szerte, hogy a mély utakat tele hordatta kövekkel, az erdei ösvényeket bedöntötte fákkal; mert most ime kikerülte őket a tatárjárás: a vérszomju csordák nem találtak sem utat, sem emberlakta helyet, sem mezőt, hol lovaikat legeltessék, sem kutat, mellyből itassanak, s nem volt kedvük azon a tájon barangolni, melly először is olly rosszul fogadta őket.

Azonban egy csoport mongol had hátramaradván a szászföldön, az atyafiak kezdék megenni vendégeiket, s ollyan bölcsök voltak, hogy felfedezték előttük, miszerint innen északfelé van egy még sokkal boldogabb tartomány, a hol minden ember három ruhát visel egymás tetején; süttet, főttet eszik, s a hol az asszony szép karcsu, mint a virágszál; sarkig ér a haj: oda menjete el.

Ezt nyilván csak azért tették, hogy kelletlen vendégeiket lerázzák nyakukról; – tartsák őket már a székelyek is.

Vala pedig a mongol csordának egy kegyetlen és telhetetlen vezére; a ki egyformán szomjazta a vért, a bort és a szép asszony csókját; a mi kegyetlen embereknél rendesen együtt jár.

Hogy hívták? nem tudom; abban az időben nem igen ért rá az ember megkérdeni az ellenségétől a becses nevét; hanem a szépségeért elnevezték őt a székelyek *három orrú khánnak*.

Nem mintha három orra lett volna, de mivel az az egy, a mi volt, a nagy kegyetlenségtől, vagy talán egyébtől úgy megtalált nőni, mintha három tisztességes ember orra volna egymás mellé téve, a mi a pisze orrú mongolok előtt már magában is elég szép kitüntetés volt rá nézve.

A három orrú khán tehát megmagyaráztatván magának, merre fekszik Aranyösszék? (már a neve is mutatta, hogy ott aranyosban jár minden ember) elküldte előre vagy ötezer embert szekerczékkel, hogy egyenesen toronyirányában vágjanak egy ollyan széles utat valamennyi erdőn keresztül, a mellyen egy egész haddal át lehet vonulni; azután minden csapatostul maga is utánuk indult.

Az atyafiak nyugodt lélekkel látták őket tovább menni; gondolták magukban: az istenhegyi leány úgy is tündér hirben áll, most vegye elő a boszorkányságát; mutassa meg, hogy mihez tud? elég szép alkalma lesz rá.

Három nap mulva az istenhegyi várhoz tóduló székelyek azt a rémhirt hozták oda, hogy a rettentő tatár csorda a három orrú khán vezetése alatt utat vág magának az erdőkön keresztül, s egyenesen az atyási vár felé tart.

Most Lóna, most mutasd meg, mit tanultál Ziharfuó apádtól? itt a nagy veszedelem; minden székelyre jut tiz tatár, nehéz lesz azt elfogyasztani.

A hóbertos tatár khán, a mint megjelent a vár alatt, ezt az izenetet küldé fel a székelyeknek:

– Ha élni akartok és tüzet, vasat nem izlelni, adjátok ki nekem ősz embereitek fejeit, a kik tanácsot adnak, adjátok ki szép asszonyaitokat, arany, ezüst kincseiteket s minden fegyvernek való szerszámot, magatok legyetek rabszolgák.

Képzelmeheti, milyen szalonnát takartak a székelyek ebbe az izenetbe, s hogy fogtak mindjárt egy kuvaszkutyát, hogy kötöttek annak a nyakára egy másik izenetet, melly hangzott ekép: „itt küldjük a te

neked való kincset, háromorrú fene!” s azzal csörgőt akasztva a kutya farkára, elszabadíták azt; meg sem állt a tatár táborig.

Azt el lehetett gondolni, hogy ezért majd megharagszik a tatár khán s gyűlést kelle tartani oda fenn a várban, hogy mi tevők legyenek már most?

Az ifjabb székelyek azt mondták, ki kell vetni mindenkire, hány ember jut rá az ellenségből? aztán kiki lárson hozzá s ha kívágta belőle a maga szakmáját, meheszen Isten hírével.

Az öregek azonban azt tanácsláák, hogy miután illy egyenlőtlen erővel vannak, jó lesz éjszaka csel által félrevonni a tatárok figyelmét, s azalatt más oldalról kitörni és menekülni bátorságosabb helyre. – Egyiket sem helyeslé Lóna.

– Ha kiállunk a sikra és megütközünk a tatárokkal, el kell vesznünk, mert egyikünknek sincs tiz keze, hogy tizzel hadakozzék, s kárabb nálunk minden csepp vér, mint amazoknál egy egész ember, ha pedig innen el karunk menni, hová forduljunk? mindenütt veszedelem van; itt a mi falaink megvédnek bennünket, a mi nyilaink megjárják az ellenséget, s álló esztendeig takarékosan megélhetünk, van kenyérünk: azalatt fordul a világ.

– Van ám kenyérünk, de nincs italunk, szóltak az öreg székelyek, ha a tatár elzárja az utat az Aranyos felől, szomjan veszünk el mind, annál pedig csakugyan jobb levágnatni magunkat.

– Várjatok holnap reggelig; monda nekik Lóna, én akkorra teremtek nektek vizet, a mennyi kell.

Az öregek fejét csóváltak s hitték is, nem is, a mit Lóna mondott.

Ezen nap estején Adorján vitéz egy óra hosszát beszélgetett az ő szép Szendiléjével. A szelid leányka elmondá bátor ifjának, hogy kegyetlen nénje ma őt kemény vitéz próbára akarja állítani s könyörgött neki, hogy legyen bátor az ő kedvéért és meg ne rettenjen semmitől.

Hogy ne lett volna Adorján bátor, kivált miután egy csókot is kapott sziverősítőül, midőn szelid kedvesétől elvált?

Éjfél tájon, mikor a gönczöl rudja féloldalt állt, lejöve hozzá ismét a szigorú, uralkodó Lóna; semmi jót sem nézett ki szeméből, semmi jót sem lehetete várni szájából.

– Nos vitéz, jövök a jó szóval, monda Adorjánnak, fogd kardodat, végy egy hosszú kötelet, meg egy fenyőfáklyát és jöjj velem.

Azután elvezette Adorjánt a vár alatti meredekre, hova alulról nem lehetett jutni, s egy sötét sziklaüreg előtt megállt vele.

– Tudod-e, mi lakik ebben az üregben? kérdi Adorjántól.

– Tudom: a sárkány.

– A sárkány? hogyan tudod?

– Hallottam a nagyapámtól.

– De nem láttad?

– Csak hallottam, hogy innen jö ki mindig s ide megy vissza tüz jó a szájából, s kigyófej van a farkán.

– No majd most mindjárt meglátod, hogy milyen? Gyujtsd meg a fáklyádat, kösd a kötelet derekadra, fogd a kardodat kezedbe, s szállj le ebbe az üregbe; majd én fogom a kötelet. Ha otthon van a sárkány, hozd el a fejét, ha nincs otthon, hozd el a tojását.

Adorján egy cseppet sem ijedt meg e parancsolattól, csak arra kérte Lónát, hogy vigyázva bocsássa a kötelet, és erősen megfogja.

Hogy ne vigyázott volna Lóna, hiszen annak az életét tartá kezében, a kit egyedül szeretett. Szendile szemei néztek a mélységbe leszálló után, de Lóna erős kezei tarták a kötelet.

Mikor Lóna a kötél lankadásáról érzé, hogy Adorján feneket ért, lekiálta hozzá.

– Meglelted-e a sárkányt?

– Sárkányt nem, de leltem vizet! hangzott fel az örvendetes válasz.

– Merítsd tele sisakodat és hozd fel!

Azután ismét szép biztosan felhuzá a kötélén Lóna kedvesét az üreg torkolatáig; nem tudom, hány kisasszony tudná azt megtenni a mai világban?

Adorján örvendő nyújtá neki a sisakjában hozott vizet kóstolásra. Tiszta hideg forrás-víz volt. Lóna ekkor azt parancsolá neki, hogy menjen alunni és ne szóljon e felől senkinek.

Másnap összehivatá a vezéreket Lóna s vedreket köttetve hosszú kötelekre, azt mondá nekik, hogy menjenek vele vizet meríteni a sárkánylyukhoz.

Azok fejcsóválva mondák: „nincsen ott víz angyalom soha; ha még annyi volna is, mind meginná azt a sárkány; valaha volt benne elég, öreg apáink arról ittak, de az a gonoszféreg mind elitta.

– Sárkánytól nem kell félni többé; megölte azt a mult éjjel Adorján vitéz, azóta megint tele van friss vízzel az üreg.

A székelyek lebocsáták vedreiket az üregbe s nagy volt a bámulásuk, midőn azt kristálytisza vízzel telve huzogatók fel egymás után. Valóban nagy csoda történt; száz esztendő után megint víz támadt a száraz üregben!

Valaki egy vederrel valami őszállat agyarát találta felhuzni a víz között; „ez a sárkány agyara volt, a kit Adorján megölt!” mondának s Lónának nem hagytak addig békét, míg meg nem engedte nekik, hogy az agyart Adorján paizsára szegezzék, viselje azt ott, mint nemesi czimert. Meg is érdemlette, mert ámbátor sárkányt nem talált, de azzal a hittel szállt le, hogy ott találja s megverekszik vele; nem az ő hibája, ha a sárkány olyan állat, a mi akkor nincs a világon, mikor valaki látni akarja.

Ezt az esetet pedig mindenki csodának tartá s senki sem jött távolról is arra a gondolatra, hogy Lóna hallá egykor Ziharfuó apjától, miként század előtt ivó víz volt a sárkányüregben és akkor a hegy alatti patak nem létezett. Egyszer kifakadt alant a forrás, s a mint annak vize bővült, úgy fogyott el a sárkányüregé. Ebből ő ezt számította ki, hogy a forrásnak ez üreggel a sziklák alatt összeköttetéssel kell birni s ha azt befojtják, itt ismét víz támad. Midőn a tatár-veszedelem hírével vevé, azért tömte be a vártól távol eső csermely forrását, mellyhez ostrom idején nem lehetett volna jutni.

Kinek járt volna itt az esze haragos szép Lónáén kívül?

Szép emlékezetben van bizony nálunk még mai napiglan is a tatár ő kegyelme; ha valakit nagyon megakarunk átkozni s resteljük magát az ördögöt fárasztani vele, azt mondjuk „vigye el a tatár!” annyit jelent ez, mint mikor sógoraink azt mondják: „vigye el a kakukk.” Náluk bizonyosan a kakukk tehetett olyan nagy pusztításokat, mint nálunk a tatár.

Egy egész esztendő mult már el, hogy a három orru khán megjelent Aranyosszékben s még mindig nem ment ki belőle. Ott telet, ott nyaralt; a hova letelepedett, onnan meg nem mozdult, s úgy körül fogta a várat, hogy onnan még a madár sem repülhetett ki.

Az atyási várban pedig már az év multán fogyni kezdtek az élelmi szerek; akármi bölcsen összeszerzé is azokat Lóna jó eleve, annyi száj felemészté most. A jó székelyek váltig mondák neki, hogy ereszse ki őket a tatárookra, majd fele elesik ott a csatában a kenyérfogyasztó népnek, a másik felének aztán könnyebb lesz megélni a maradékból; de Lóna mást gondolt s nem hallgatott rájuk.

Az egész év leteltében alig látta valaki néhány pillanatra Szendilét, mert hiszen Lónának volt mindig dolga. Harczban, örködésben telt egyik nap a másik után, Lóna nem maradhatott el abból, s a szelid arczu Szendilének nagyon ritkán jött olly napja, a mikor Adorjással buslakodni összeülhetett, megkérdezve tőle: ezt meg ezt a sebet mikor kapta? pedig hiszen ő is ott volt, a hol azt szerezték. Egyszer azonban Lóna maga is egy nyillővést kapott balvállába s a mig az a seb be nem gyógyult, addig nem volt szabad Adorjásnak Szendilét látni, mert hiszen az által el lett volna árulva a titok.

A szolgálat éve tehát lejárt; Adorján hiven teljesite minden jó szót, pedig hej sokszor nehéz volt annak a vége s halálos volt eleje és vége. A mint tehát az év elmúlt, Adorján mondá Lónának, hogy ő hiven szolgált, tehát várja maga részéről a jutalmát.

– Jól van: monda neki Lóna; Szendile a tied lehet, hanem akkor én is kénytelen vagyok férjhez menni, mert szent fogadást tettem, hogy a mint Szendilét elveszi valaki, én sem maradok hajadon. Minthogy pedig életemben kéröm csak egy akadt, az az egy is Vasfejü Ribarcz: tehát láss hozzá, hogy add tudtára, miként hozzá megyek már, ha értem jó; de nagy násznépet hozzon magával, mert sok a vendég – itt a váron kívül. Ez az utolsó jó szóm hozzád.

Adorján azt felelte rá, hogy „meglesz” s nem szaporított több szót e miatt.

Este felé meglátogatta őt Szendile: soha sem volt még olyan kedves, olyan szives Adorjánhoz, mint ez órában, elmondta, neki, hogy ők milyen boldogok fognak lenni, kivált ha Lóna nénye is férjhez megy Ribarczhoz s a tatároktól is megszabadulnak.

Adorján sokat tudott volna erre felelni; úgy is látszott, hogy a leány szeretné kivenni kedveséből: vajjon mit fundál az most magában? nem dönti-e magát a Lónától kapott utasítás véghezvitelével valami oktalan vagy veszélybe? de az ifju arról mind nem beszélt neki semmit, csak szerelmes dolgokat mondott, csak örömet és boldogságot rajzolt elé, de hogy mint jutnak e boldogsághoz, arról egy szót sem szólt neki.

Mikor késő lett az éjszaka, akkor alunni küldé kedvesét Adorján. Egy óra mulva azután Lóna jelent meg hadi köntösében, a szokott őrvizsgálatot megtenni a várfalakon. Nem maradt egy sáncszegelet, egy kijárás, mellyet mindenkor maga meg ne vizsgált volna s az öröket minden három óra közben saját maga váltotta fel ujjakkal.

Mikor ő is szobájába tért rövid álmának adóját leteendő; akkor Adorján kettőt a legbátrabb székelly ifjak közül magához szólítva, előadá nekik kifőzött tervét, melly szerint Ribarcz az atyási vár veszedelméről tudósítva legyen, s ha még ereje van és kardját emelni bírja, vagy maga is hollók étele nem lett ebben a zürzavaros időben, siessen annak felmentésére.

Mint mondá, a várból ugyan madár sem repülhetett ki, nem hogy élő ember szökhetett volna keresztül az éber tatárok csordáin, kik lovaik hátán alusznak, s megérik a szagáról az idegen embert; nem hiába van kutyafejük.

A várbelieknél azonban az ostrom ideje alatt az a szokás volt, hogy ha történetesen halottjok esett, nehogy az udvarban temetkezés még dögvészt hozzon a bentlakókra, a holttestet szépen vászonba takargatva, lebocsáták kötélén a falakról; a hol azután a tatárok rá akadtak s természetesen ott nem hagyták, hanem fogák s belökték az Aranyosba.

Ezt a székellyek sokszor elnézték s abban mintegy közösen bevett szokásban, egészen meglátszottak egyezve lenni.

Adorján tehát azt mondá a két székelly ifjunak, hogy takarják őt, mint halottat, a terítő-lepedőbe, s bocsássák a várfal alá; majd ha a tatárok igyen őt is a vízbe hajítják, egy ideig a víz alatt eluszik, azután majd meglátja, merre szabaduljon?

Ez bizony jó lesz, helyeslék azok is, s akként tevének, a hogy Adorján monda nekik, betakarták őt a szemfödélbe s leereszték a várfal alá.

Lóna csak akkor tudta meg e vakmerőséget, mikor már a tatárok el is hurczolták az ott talált Adorjánt s a jó leány úgy elfelejtkezett egyszerre magáról, ezt látva, hogy a földhöz vágta magát, és sirt, és átkozta az eget és földet és saját bolond eszét, ha Adorján meg talál halni.

A székellyek bámultak rajta: hát hiszen mi dolga ő neki Adorjánt siratni? ha mégis Szendile siratná; aztán meg nem is történik annak semmi baja; elviszik, a vízbe dobják, onnan meg majd kiuszik rendén.

De Lónának nem ment a tettetés többé. Ki akart rohanni egy maga Adorján után, hogy ő is meghal vele együtt, mig aztán le nem beszélték, hogy épen az volna legnagyobb baj Adorjánra, ha a tatárok észrevennék, hogy a várbeliek nagyon törődnek vele. Ebben Lónának is meg kellett nyugodni; átlátva, hogy a székellyeknek igazuk van. Éj, éj no, hogy a legokosabb asszony sem tud az eszének parancsolni, mikor szerelmes.

Baj volt pedig Adorjánra nézve, de nagy!

Mert igaz, hogy a tatárok a vízbe szokták a székellyek halottait hajigálni, hanem elébb tudni szerették, hogy igazán halott-e az, vagy csak tettető szökevény?

E végett a holttestekkel furcsa próbákat állattak ki, a miket eleven ember nem igen szokott kiállni: töviseket szurdaltak a körmei alá, égő parázst tettek a tenyerére, ha erre sem ébredt fel, akkor aztán hagyták uszni.

Ennél ugyan egyszerűbb bizonyosága lett volna a halálnak, ha a holttest fejét levágják, de a tatár vallása tiltja a holttestek megcsonkítását: azt mondják a tatárok, hogy az olyan ember kardjának az éle, ki holttestet sebesít meg, minden vágásban kitörik.

Méltán mondhatná valaki: be otromba emberek lehetek azok a tatárok, hogy egyszerűbb és okosabb módon nem tudták megismerni az élő a halottól; hanem hiszen azt én magam se tagadom, hogy otrombák voltak; s bizonyosan nem tanították nekik az iskolában sem az anatómiát, sem az anthropológiát, sőt tán még szégyenlették volna is, ha valami tudomány támadt volna köztük. Ez a tudományok elől való szégyenkedés bizonyosan így ragadt egy némelly magyar városra, a mit sokáig meglaktak a tatárok.

Adorjánt négy tatár, kezénél lábánál fogva odahurcolta a khán elé, ki tevébőr sátor alatt ült és itta veszettül a lótejéből készült részegítőt. A székely fiu megmerevíté tagjait, mint egy halott, s akármerre fordították, úgy feküdt, mint egy élettelen test, a mit csak a saját súlya mozdit.

A khán kegyetlen vörös orrától nem lehetett irgalmat remélni: parancsára előálltak a hóhérok s megkezdték munkájukat az álhalotton.

Elébb hosszú töviseket fúrtak lassan körmei alá. – Adorján arra gondolt, hogy most Szendile gyöngéd kezét szorongatja kezeivel s nem fáj neki a tövis szurása; egy vonás sem ferdült el orczáján.

Azután keblére égő parázst tettek, azt fujtatóval fehérre izzaszták. – Adorján arra gondolt, hogy most Szendile forró csókja éri keblét s nem fáj neki a tűz égetése; semmi fájdalom sem látszott arcán.

Volt a három orrú khánnak egy kedves kun menyecskeje; a kiről azt tartották, hogy alirumna, bűbájos nő; ennek neve volt Hisszala.

Mikor sem a tövis, sem a tűz nem inditá életjelre az ifjut, akkor Hisszalának parancsolá a khán, hogy hajoljon az ifju arcza fölé és csókolja meg háromszor annak ajkait. Ha erre sem mutat életet, akkor aztán meg van halva.

Hisszala odahajolt a szép ifjura s midőn először megcsókolá annak ajkát, mindjárt észrevette, hogy az élő. És az első csóknál elkezdett az ifju arcza piros lenni, a vér önkénytelen sietett oda. Hisszala észrevette azt, s fátyolával eltakarta az ifju arczát, hogy észre ne vegye más. A második csóknál arra gondolt Adorján, hogy most Szendilét látja maga előtt halva, s ravatalon fekvve, annak hideg ajkait érintik az övéi; s a harmadik csóknál ismét olyan hideg volt az arcza és olly sápadt, mint halotté.

Hisszala könyezve tekintte rá: „bizonyára holt férfi ez.”

A három orru khán azonnal követ köttetett Adorján lábára s elviteté őt az Aranyos vizéig, ott behajították a hullámba, az ifju lement a viz fenekére egyenesen.

Ott hirtelen leoldá lábairól a nagy követ s csendesesen felmerült a viz színére. Nem vette észre senki. Engedé magát a haboktól vízmentében vitetni alább; azok ringatták csendesesen, mint édes anya bölcsőben fekvő fiát.

Csak a midőn a tatárokat nem hallá többé zajongni a parton, merte felütni fejét a vízből, s észrevéve, hogy többé senki sem látja, átuszott a tulsó partra; ott eltakarták erdők bokrok; ismerős fák, sziklák között feltalálta az utat Thoroczkó felé: addig pihenni sem állt meg, a mig Ribarcz várához nem érkezett; s ott el nem mondá a vasfejú urnak Lóna izenetét, hogy ha feleségül akarja őt venni, hát most jőjjön; de nagy nász néppel.

Ribarcz ur bizony jól tudta eddig is Lóna nagy veszedelmét, de hagyta őt benne, mert még mindig orrolt a kosárért. Egyszerre ki lett azonban engesztelve iránta, a mint az izenetet hallá. Nevetve mondá Adorjának:

– Hát a hugomasszony két ellenség közül a rosszabbiknak adja meg magát!

Adorján gondolta magában: „hiszen csak vedd el szegény; majd te könyörögsz, ha megfogtad, hogy ereszszen el”; – de ezt nem mondta neki, nehogy elrontsa a kedvét.

A Vasfeő Ribarcz és Adorján azt a csatatervet gondolták ki a tatárok ellen, hogy összeszövetkezvén a hátszegvidéki oláhokkal, azok közül ötszázat elküldtek éjszaka a tatárok háta mögötti erdőbe, hogy ott a fenyveseket gyútsák fel köröskörül. Akkor még nagyrészen fenyvesek fedték Erdély hegységeit. A munka szépen sikerült; jó távol az oláhok meggyújtogatók a gyantás cziheret s egy éjszaka a tatárok arra a csodára ébredtek fel, hogy most az egyszer nyugat felől kezd virradni. Az erdőégés fénye volt az. Hirtelen keletkező déli szél ellenállhatlanul hajtotta feléjük a tüzet, melly, mintegy égő tengerből fogta őket nem sokára körül; egész éjjel bevilágítva az eget, s reggel fekete felhőket hagyva azon, miknek gyantás fűrtjét hozzájuk hordta az erős szél.

A három orru khán minden kövérsége daczára átlátta, hogy itt nagy a baj. Eddigélé csak könnyedén vette a megszállást; elégnek tartá meglepülni az atyási vár alatt s rá várni, míg annak őrsége kiéhezi magát onnan; de most tapasztalni kezdé, hogy itt többé nincs maradás; pár nap alatt az erdőégés idáig terjed, azzal pedig ki mérközik meg? nem volt mit tenni más, mint neki menni a várfalnak, a mi pedig a tatárnak soha sem volt izlése szerint, miként ezt Magyarországon is minden alkalommal bebizonyítá.

Lóna készen várta őket. A közelgő erdőégés őt is értesíté arról, hogy Adorján segítséget hoz, s a tatárok ostromolni kénytelenek. A bástyákon készen állt már üstökben az égő szurok, a lejtőkön a malomkerekes gerendák; felállítva sánczkarók és néma lovasok, a férfiak megtüzesíték dárdáik hegyét, az asszonyok köveket hordtak a falakra, a gyermekek parittyákkal, nyilakkal álltak készen. Még akkor nem volt ágyú a világon, sokkal több mestersége volt a harczolásnak, mikint mostan, s mind a két keze tele volt minden embernek, ha a melegére került a dolog.

Egy álló nap mindig ostromolt a tatár, ha az egyik tömeg kifáradt, felváltotta a másik, de a székeleyek odafenn a sánczon nem csüggedtek; ott járt Lóna mindig a legnagyobb veszélyt keresve; a hol legjobban dühöngött a harcz, ott mutatva példát bátor jelenlétével, biztatva saját feleit, riogatva az ellenséget.

Végre megszegyenlette magát a khán, hogy egy asszonyember ilyen vitézül tud neki ellenállani s maga ragadta kezét a lobogót s csapatjai élére állt, s a végső elszánt ostromra nagy lármával hívta őket.

Meglátta azt Lóna odafenn az őrtoronyban s egy nyilat véve puzdrájából, annak vesszejére hun irással felmetszette e szavakat: „A khán orra hegyén keresztül.” Azzal tegzére fekteté a nyilat, s jól megczélozá a tatár vezért, s mikor az oldalt fordulva legjobban tüzelé seregeit, ellőtte reá a vesszőt.

Abban a pillanatban ujjongás hallatszott a bástyákon: a khán hármas orrát úgy furta keresztül a nyíl, mint mikor a pákosz gunár orrába vesszőt dugnak, hogy ne ehesse a vetést.

Mikor a tatár babonarontók kivonták a khán czimpajából a nyilat, bámulva olvasák, a mi annak vesszejére van írva; a ki azt a nyilat küldte, küldhette volna azt egyenesen a khán szívébe is; így még a tatár ijászok sem tudnak löni, pedig azok híres lövők, teljes életükben sem tanultak egyebet. A khán átkozta dühében az Istent; hogy őt így csúffá engedte tenni.

Az Isten nem is feledkezett meg róla, mert abban a veszedelmes órában, midőn az ostromlók már a bástyák fokáig jutottak, holttestekből emelve gátot, mellyen ember ember ellen harczolt; megharsantak Vasfeő Ribarcz trombitái Thoroczkó felől s egy kis, de bátor csapat Ribarczczal és Adorjással élén bevágott merészen a tatár sereg oldalába; segítséget hozva Lónának és a kifáradt székeleyeknek.

Ribarcz ugyan, a mint meglátta a tengersokaságot maga előtt, egy kissé meghökkent.

– Megálljunk ecsém, nem vágunk ezen ma keresztül.

– Dehogyan, kiálta Adorján, nem látja kegyelmed Lónát ott a falon.

Erre aztán Ribarcznak sem kellett több: fogta egy kezébe buzogányát, a másikba kelevészét s neki ereszté a kántárszárat, sarkantyúba kapva lovát.

De meg is adták volna a jámborok az árát jó akaratuknak, ha a kegyelmes ur Isten segítségünkre nem jó, támasztván haragos zimankós fergeteget nyomban a fejük felett, melly villámlással, csattogással jött az égő erdő felől, fekete felhőket tolvá maga előtt. Annyival feketébbek voltak pedig a felhők, minthogy a tömérdek felszálló kormot mind felszedték magukba, a miért azután, mikor elkezdett belőlük esni a zápor a harczosok fejére, nem különben tetszett, mintha most egy kalamárist döntöttek volna fel odafenn, s annak a leve csorogna tiszta eső képében az emberek nyakába.

Hej de használt ez a fekete lucok a magyar fegyvereknek, mert a tatárhad összeázott tegzein megereszkedtek a húrok, nem vitték odább a nyilat; a sötét koromesőben czélozni sem lehetett, habár kard és buzogány dolgában senki sem tett ki a magyaron. A sötét fergeteg elfedé csekély számukat, a fekete zápor egyszínűre festett minden alakot, úgy, hogy a magyart nem lehetett felismerni a tatártól; ezek azt hitték, hogy minden oldalról meg vannak támadva pokolbul támadt ördögöktől s egymást kezdték ölni, míg Ribarcz vitézei szüntelen Jézust kiáltozva, arról egymásra ismertek.

E rémséges harczban a három orru khán maga is annyira megrettent, hogy futásról kezdett gondolkozni. Hisszala azt mondá neki, hogy a Majmún tündér szellemei vannak rajtuk, a kik ellen az ő bűvésze nem használ semmit; hátuk mögött volt pedig a Torda hasadéka.

Hisszala arra biztatá a khánt, hogy meneküljenek azon keresztül, ha ő megbabonázza a lovakat, azok átugratnak a hasadékon, mint egy kis árkon.

Hisszala boszut akart állni azért a szép ifjuért, kinek ajkát a khán megcsókoltatá vele.

A khán és kísérei hittek neki, s bizton követték a némbert, ki maga nyargalt legelől a sűrű záporban az örvény felé; az ember nem látott mást, mint az előtte nyargaló lovat.

A meredek partjára érve, Hisszala sarkantyuba kapta lovát s elkiáltva a bú-szót, előre ugratott maga; utána a khán, és utána csoportostul a hátrább jövők; ezek nem látták az előlmentek veszedelmét, azok nem kiálthattak nekik vissza. Egyenesen átugrattak a másvilágba.

Másrész az égő erdő felé széledt: mi lett ott belőle? azt senki sem tudja.

A többit levágta a székely és magyar vitézség, meg az ő saját eszeveszettségük.

História-írónak sem maradt meg az egész csordából senki.

Mint mikor nagy sáskacsoport jön, az emberek elijednek tőle; felfalja ez az egész világot; aztán neki jön egy zivatar, egy óra alatt a földre paskolja őket; vagy mikor nagy hernyójárás van; egész falu népe éjjel nappal irtja, még sem látszik rajta; egy hideg éjszaka pedig úgy elenyészteti őket, hogy azt kérdik: merre voltak?

A fekete zápor késő éjfélig zúgott alá a vidékre; akkor egyszerre tisztulni kezdett az ég: a mint a fekete felhők itt amott szétszakadoztak s kitekintett rajtuk a teli hold ezüst arcza, úgy látszott, mintha szemérmes hölgy kanditna ki fekete kárpitok közül; s mintha el-el irtóznék attól, a mit látott, ismét arczulata elé huzná a gyászfátyolt; míg végre azután egész félreháritá maga mellől a sötét lepleket s előlépett egész ragyogó pompájában: a mit mostan látott, arra már lehetett mosolyognia; kellett hozzá a világítás.

A két magyar sereg, a megmentő és a megszábadított találkozott egymással a vár falai alatt. Csak ők voltak egyedül a téren; az ellenség eltűnt; hová lett? feleljen róla az Aranyos vize, melly most veresen foly tovább, feleljen a Torda hasadéka, összezúzott halottaival; feleljen a távol égő erdő, mellynek ropogása menekvő hadak rémkiáltásával vegyül.

A tatár nyomorultul elveszett. Isten csodája volt. Nem is mondott senki egyebet. Emberi kéz munkájának nem lehetett azt nevezni, az ég segítsége nélkül ki tudott volna itt győzni. A csodamódon diadalmaskodott magyarok ez órában nem tettek egyebet, mint leborultak zászlóik körül, s egyszerű zsolozsmájukkal hálát adtak az égnek a magas segítségért; a szent dal bizonyára fel is jutott oda, a hova szánva volt.

Az ének után megcsókolák egymást a harcos felek; a székely vitézek a magyar vitézeket; vezérek a vezéreket.

Igy jutott vasfejű Biharcz is egy csókhöz Lóna ajkairól. Megérdemelte, a derék ember úgy dolgozott a harcz melegében, hogy még a buzogánya nyelét is elgörbitette; képzelhetni mekkorákat üthetett vele? s egészen belerekedt Lóna nevének a kiabálásába, mert azt hitte, hogy ez hallani fogja azt odaát s nagyobb bátorsága lesz tőle. Egy szóval ő nagyon megszolgált az az egy csókot a vitéz Lónától; hite szerint talán többet is; de Lóna azt mondá neki, hogy ez elég lesz mára. Ma nincsen még a nászra való nap. Majd holnap.

Aztán Adorjánra került a sor. A jó fiú nagy munkát vitt véghez Lóna parancsára; sebet is hozott belőle; első is volt, aki a felszábadított vár kapuján bezörgetett. A szép Lóna neki is odatartá piros orcáját, csókra illesztett ajkait; de az ifju szemérmesen félrefordult, állhatatos szívvel mondván: „van én nekem menyasszonyom, engem csak az ő csókja illet.”

A visszautasított amazon villámló szemekkel tekintte rá, s olly jól tudta mutatni büszke arczán, mennyire haragszik érte, hogy Adorján még Lónát is megtudja vetni, hogy Szendiléhez hű lehessen: olly haragosan néztek rá szemei; pedig úgy mosolygott belül a szive.

No de majd holnap!

Azon az éjszakán mindenkin Isten áldása volt az álom. Kiki azzal álmodott, a mi legkedvesebbje volt, Ribarcz harcosai buzogánynyal hajigáltak hátba futó tatárokat; a vasfejű vezér maga ismét saját fején látta visszanyert süvegét s ollyan bolondot álmodott hozzá, hogy Lónát meg a konyhában látta, sütni főzni az ő ura és parancsolója számára. No majd felébred szegény reggel! Adorján azt álmodta, hogy Szendilének segít vizet merni a kutnál, s mikor fölébredt, megfordítá feje alatt a vánkost, hogy az

is ő róla álmodjon. Gondolom, hogy használt is a babona, mert Lóna is elfelejté álmában, hogy kardostul, pánczélostul feküdt az ágyba, a hogy az egész ostrom alatt szokta, s erős kezében szoritva tartja jeladó kürtjét s Szendilének álmodá magát, a ki kedvesével, a pásztorfiuval sétál végtelen mezőkön keresztül, a hol a milyen messze lát a szem, nem lát egyebet, mint virágot s ő ezekből a virágokból bokkrétát szed és azt kedvesének nyújtja.

Gyönyörű szép hajnalhasadás ébreszté fel az alvókat; az éji zivatar lemosta a vért a földről, s eloltá az erdőéget; fa zöldült, énekes madár zengett a ligetben, s ha egy-egy felfordult hulla nem feküdt volna a fűben szertesztét; azt lehetett volna hinni, hogy kaszálás előtt van az idő; pedig aratás, cséplés volt tegnap egy füst alatt.

Korán reggel Lóna maga elé hivatá Adorjánt. Legpompásabb öltözetét vette magára; bibor palástot, hermelin süveget, aranyos himzett viganót, nagy selyem virágokkal végig; akárkinek a szeme is elakadt volna rajta, kivált ha úgy nézett volna rá, mint Adorjánra.

Ugy nézett Adorjánra, mint egy szerelmében bátor asszony.

– Ifju, szólt hozzá: kiálltad a próbákat, a mikre elhivtalak; minden jó szónak megfeleltél, a mit mondtam. Ime megnyerted, a miért jöttél, Szendilét. De én még sem akarom neked adni Szendile kezét; én mégis megtagadom őt tőled, mert én is szeretlek téged, százzorta jobban, mint ő, s saját kezemet és szívemet adom az övé helyett neked.

Adorján megrettent e szavakra. Tatár khán haragja meg nem ijesztette; a harc közepett, a tinta-esőben, hol egyet ő ütött, másikat a mennykő, meg nem rebbent keblében a szív, de erre a szóra megijedt.

Lóna olyan szép volt, olyan felséges e perczben. Leborulhatott volna előtte, hogy őt imádja, hogy lábait megcsókolja; de feleségül venni őt és Szendilét elfeledni érte; azt nem tehette.

Lóna észrevette az ifju tétovázását s buzdítólag szólt hozzá. –

– Min gondolkozol; nem vagyok-e szebb, mint Szendile, én? nem vagyok-e derekabb, becsülendőbb, mint e gyáva reszkető teremtés, örökké lesütött szemével? – nem vagyok-e hatalmasabb? enyim e vár, az egész ősi birtok; az övé semmi; egy pár gyöngye kar, a mit hozzád visz, melly neked sem dicsőségre, sem munkára, sem védelemre nem való; míg én megosztom veled birtokom, nagy hirem, s szerelmem által boldogabbá teszek, mint valaha álmodád.

Az ifju lesüté szemeit és bizton felelt.

– Köszönöm jó szived szándékát délczeg urasszony; szép is vagy, jó is vagy, hatalmas is vagy; de ha még olyan szép volnál, mint az égből leszállt angyal, s onnan hoznál számomra boldogságot, s tied volna az egész föld; s ha Szendilének arca mióta nem láttam, betegségtől elrutult volna is, ha ölemben kellene őt vinnem, szájjamból itatnom, olly nyomorult volna; még is csak őt szeretném én s hozzá állnék, vele mennék.

Míg az ifju bajnok beszélt lesütött szemekkel, Lóna felől elfordulva, a délczeg lyány, lebocsátá palástját magáról, leveté fegyveres övét, pikkelyes kebelpánczélát; az alatt volt az egyszerű buzavirágszin öltözet, mellyben őt Adorján megszerette; azután leveté aranyos fővegét, fejéről s az elszabadult hajfonatok hosszan omlottak le fehér vállaira és akkor szemérmesen oda simult Adorjánhoz s gyöngédeden átölelve annak nyakát, rebegé hozzá *Szendile* édes hangján.

– Hát így akarsz-e nőül venni?

Adorján meglepetve tekintte fel rá. Egyik bámulatból a másikba esett. Az elszórva látott öltöny darabok valamit látszottak megmagyarázni neki; de azért még is alig tudott okos szóhoz jönni.

– Te? Szendile? és Lóna?

A leányka mosolygva mutatott elszórt fegyverére:

– Lóna megszűnt lenni, hogy Szendilének helyet adjon. Lóna harczy karjára nincsen szükség többé, mert férfi jött a házhoz, a kit a kard méltóbban megillet; a nőnek nincs más hivatása többé, mint szeretni és boldogítani; neked csak Szendiléd maradt; Lónát nem látod többé soha.

Adorján most értett már mindent; üthetnék volt saját homlokát azon balgaságért, hogy mind ezt eddig észre nem vette; de hisz ez több volt mint tündérség! Ki gondolhatott volna rá, hogy tündérek játszanak vele?

Hanem azt már tudta Adorján, hogy a tündért semmi sem változtatja annyira emberré, mint az emberi ölelés, az emberi csók, minélfogva e kettőt nem is szánta meghódító tündérére pazarolni; oda szorítva őt dobogó kebléhez s ismét eltartva magától, mintha néha néha tartana tőle, ha vajjon nem talált-e az ismét Lónává visszaváltozni. Nem, nem. Csak az édes, szemérmes Szendile volt előtte, senki más.

Midőn azonban a legnagyobb örömben volnának, jön nagy csörtetve vasfeő Ribarcz uram ő kegyelme s kérdezzgeti, *hol van Lóna?*

No megszeppent most Adorján! Hiszen vinné el Lónát vasfeő Ribarcz: az lenne az ő keresztje! ezt soha sem szánta tőle; de már most tudta, hogy Lóna nem más, mint az ő szerette Szendiléje.

Azonban a szelid lyánka odasimult nyájasan a vasfejü harczihoz s megsimogatva borostás arczáját, szelid hangon monda neki:

– Édes kedves Ribarcz bátyám; Lóna néném eltűnt innen; azt mondta, soha nem is kerül elő; ha rá találsz, vidd oltárhoz, a hogy ígérte adta; hanem azt nem kívánod ugy-e, hogy mi *addig* várakozunk, míg te Lónát megtalálsz; mi régen szeretjük egymást; ugy-e eljössz násznagyunknak?

Ribarcz bátya nagyokat sodorintott a bajuszán; kezdte észre venni a tréfát, hogy hanyadán vannak; egyszer-egyszer haragunni is készült; de csak megint mosolyra vált, ennek a kis búbajos tündérnek a czirógatásától; aztán át is látta, hogy igen szépen van rá szedve, meg hogy hiába volna minden haragja, mert a mit tett, az nem volt érdeme, csak vitézi kötelessége; hát csak ráhagyta a dolgot:

– No Isten neki; leszek násznagyod, te utálatos kis boszorkány. Hanem emlékezzél arra a mit mondtál! (Azzal Adorjánhoz fordult) öcsém; ha valaha a menyecskének kedve találna kerekedni, hogy a süveget feltegye, s *Lóna hangján* beszélgesse, csak azt mondd neki, hogy „*jön Ribarcz!*”

– Nem, nem! kaczagott Szendile, Adorjánt kedves gyermetegséggel átölelve; ő csak Szendilét fogja látni, Lónát soha többet.

Ribarcz bátya átlátta, hogy itt bizony Lónát hiába keresi már s maga vezette őket az oltárhoz.

Lóna arczát, Lóna hangját nem is látta, nem is hallá senki többet ez ég alatt.

Csak szerep a férfi-küzdelem a nőnek, nem élethivatás.

Az Adorjánokból aztán nagy család lett, a székely maradt derék nemzet. Az Isten tartsa meg őket, míg a világ világ marad; míg a székely székely marad.....